

EMANET VE SORUMLULUK

(30 Ağustos 2019 Cuma Vaazı)

Emanet; Arapça'da "güvenmek, korku ve endişeden emin olmak" mânasındaki emn masdarından gelen hıyânetin karşıt anlamlısı olarak isim şeklinde kullanıldığı gibi "güvenilir olmak" anlamında masdar şeklinde de kullanılır.

Sorumluluk ise; bir kimsenin üstüne aldığı, yapmak zorunda bulunduğu ya da yaptığı bir iş için gerektiğinde hesap verme durumu olup, kişinin kendine ve başkalarına karşı yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerini zamanında yerine getirmesi zorunluluğudur. Sorumluluk sahibine mükellef, yükümlü denir. Kur'an-ı Kerim'de:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

"Şüphesiz ki Allah, size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emrediyor." (Nisâ, 4/58) buyurulmaktadır.

Burada emanetin yerine getirilmesi, ehline verilmesi ve insanlar arasında adaletle hükmedilmesi yönündeki emirlerin muhatapları genel olarak bütün insanlar, özel olarak müminler ve daha özel olarak da yöneticiler gibi emanet ve adaletten kamu adına sorumlu olan şahıslar ve kurumlardır.

Emanet, korunması istenen maddî ve mânevî değerdir. Kişinin kullanıp sahibine iade etmek üzere aldığı eşya emanet olduğu gibi devletin hizmet makamları da emanettir; ilim, din, antlaşma ve sözleşmeler, komşuluk hakları... emanettir. Bütün bunlar korunacak, muhatap ve ilgililerine teslim edilecek, ne maksatla verilmiş ise ona uygun olarak kullanılacaktır.

Fıkıhî terim olarak; dinin emrettiği şeyleri yapmak ve yasakladığı şeylerden sakınmakla yükümlü olan, ergenlik çağına gelmiş akıllı insanlara mükellef denir.

Sorumluluk bilinci ise verilen emanet üzerine titreme duygusuyla emanetin sahibine borçluluk hissederek kişinin emaneti verene karşı bir şeyler yapması gerektiğini bilmesidir. Kur'an- Kerimde buna "takva", sorumluluk bilincine sahip olanlara da "müttaki" adı verilmektedir. Takva; kula nispetle kuldan Allah'a doğru düşünüldüğünde "sakınmak, çekinmek, O'na karşı sorumluluk sahibi olmak, koruması altına girmeyi ummak, muhâfazasını talep etmek" manasında olur.

Emanet herkese karşı gözetilir, herkesten alınan emanet sahibine geri verilir. Hz. Peygamber (s.a.s): **"Sana emanet verenin emanetini öde, sana hıyanet edene (senin emanetini inkâr edene) sen hıyanet etme (sana emanet ettiği şeyi ona geri ver.)"** (Tirmizî, Buyu', 38; Ebu Dâvud, Buyu', 79) buyurmuştur.

Bir başka hadiste Hz. Peygamber (s.a.s): **"Mutlaka hakları sahiplerine ödeyeceksiniz. Hatta kıyamet günü boynuzsuz koyun, kendisini toslayan boynuzlu koyuna kısas yapacak (o da ona toslayarak hakkını almış olacaktır)"** (Müslim, Birr, 15; Tirmizî, Kıyamet, 2) buyurmuştur.

Aldığı emaneti ödemek isteyen kişiye Allah, ödeme kolaylığı verir. Nitekim Allah'ın Elçisi bu hususta şöyle buyurmaktadır: "Kim insanların mallarını alır da sonra ödemek isterse Allah ona, borcunu ödeme kolaylığı verir. Kim de yok etmek niyetiyle alırsa Allah o kimseyi yok eder." (Buharî, İstikrad, 2).

Kâinatta biçbir şey boş yere yaratılmamıştır.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
لَاعِبِينَ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

“Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyun olsun diye yaratmadık. Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyor.” Duhan 38-39. buyuran yüce rabbimiz Şu uçsuz-bucaksız kâinattaki her şey, bir amaç için var ettiğini bildirmektedir.

Rabbimiz yarattığı tüm varlıklara verdiği özelliklerine göre sorumluluklar yükleyip emanetler teslim etmiştir. Ahirette de verilen nimetlerden sorumlu olup sorguya çekileceklerdir.

Allah’ın yarattığı varlıkların en ekmeli ve kıymetlisi ise insandır. Yüce Allah, biz insanları en güzel şekilde yaratmış Kur’an-ı Kerîm’de **هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا** “Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan O’dur. .”Bakara, 29 buyurarak mahlûkâtı istifademize sunmuştur.

Kâinatta bulunan her şeyin bir yaratılma amacının olduğunu bildiren Cenab-ı Hak, Kendisine bunca nîmet verilen insanı, boşuna mı yaratılmıştır? Tabii ki hayır! Rabbimiz;

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ

“Sizi boş yere yarattığımızı ve bize geri döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?” (Müminun, 115) buyrularak insanın amaçsız, sorumsuz olamayacağını bildirmiştir.

Nasıl ki bir baba evlâdını, bir ana çocuğunu, hattâ bir hayvan dahi yavrusunu başıboş bırakmıyorsa, insana bunca lûtf ve ihsanda bulunan, onu yoktan var eden Allah da (c.c.) kulunu başıboş bırakmamıştır. İnsanın var edilip dünyaya gönderilişi, sıradan bir hâdise değildir. Onun da yaratılış gâyesi vardır. İnsan, mademki boş yere yaratılmadı. Acaba yaratılışındaki hikmet ne idi, niçin yaratılmıştı? Bu sorumuzun cevabını almak için şu âyete kulak verelim:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zariyat, 56)

İşte insanın dünyada oluşunun sebebi ve gâyesi bu ayetle “Allah’a kulluk etmek” olduğu açıklamıştır. Diğer bir ayet-i kerime:

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

"Hanginizin daha güzel amel sahibi olduğunu denemek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur."'(Mülk,2) buyurarak gerçekte Hayatın, Allah’a kulluk sorumluluğunu yerine getirirken hangimizin daha güzel davranacağını denemek olduğunu görmekteyiz.

İlk insan ve ilk peygamberden itibaren kulluk sorumluluğu emanet edilen insana kulluğun nasıl yapılacağı da sonucunun ne olacağı da peygamberler ve Kutsal kitaplar aracılığı ile bildirilmiştir. İnsanlar kulluk sorumluluklarını unutup kendilerine emanet edilen ilahi emirleri terk ettiklerinde, peygamberlerinin gösterdikleri yoldan çıkıp kitaplarını arkalarına attıklarında Yüce Rabbimizde yeni Nebiler ve Rasûller gönderip dinini bütün dinlerden üstün kılmıştır. En son peygamber de hatem-ül enbiya Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s) Kur’an-ı Kerim’i insanlara tebliğle vazifelendirilmiş en güzel örnek olarak tüm insanlığa emanet edilen Kulluk sorumluluklarını hatırlatmıştır.

Özellikle daha iyi kavrayalım diye misallerle bizlere açıklamalarda bulunan peygamberimiz (s.a.s) sorumluluğumuzu belirtirken; Abdullah b. Ömer’in (ra) işittiğine göre, şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) :
أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: “كُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْنُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ،
فَالْإِمَامُ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْنُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْنُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ،
وَالْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا رَاعِيَةٌ وَهِيَ مَسْنُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ فِي مَالِ سَيِّدِهِ (رَاعٍ)،
وَهُوَ مَسْنُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ.”

“Hepiniz (çobansınız) sorumlusunuz ve hepiniz yönettiklerinizden mesulsünüz. Devlet başkanı bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin beyi bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin hanımı da bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Hizmetçi de efendisinin malı üzerinde bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür.” (Buhârî, İstikrâz, 20)

Nasıl çoban güttüğü koyunları emanet almış onlardan sorumlu ise onların başına gelecek herhangi bir olumsuzluk ona sorulursa, bizde emanet aldığımız her şeyden sorumluyuz.

Yine Hz. Peygamber, (s.a.s) Bir gün üstün hitabet yeteneğiyle insan ve toplum için hayatî bir önem taşıyan “sorumluluk” duygusunu ilâhî mesajın en hikmetli kelimeleriyle ashâbına şu örnekle anlatmıştır:

قَالَ "مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ،
فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا، فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ
مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا، وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا. فَإِنْ
يَتْرَكُوهُمْ وَمَا ارَّادُوا هَلَكُوا جَمِيعًا، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوْا وَنَجَوْا جَمِيعًا."

“Allah Teâlâ’nın koymuş olduğu sınırlara uygun yaşayanlar ile bu sınırları ihlâl eden kimselerin durumu, bir gemiye binmiş, gemi içerisindeki yerleri kura ile belirlenmiş iki grup insanın durumuna benzer; Bunlardan bir kısmı geminin alt tarafında, bir kısmı da üst tarafında yolculuk etmeye hak kazanmıştır. Alt kattakiler (su ihtiyaçlarını karşılamak için) üsttekilerin yanına giderler. (Bir süre sonra) '(Sudan) nasibimizi almak için (geminin altından) bir delik açsak da yukarıdakileri rahatsız etmesek' derler.” Allah Resûlü, sözlerine bu gemide bulunan bütün insanların huzur içerisinde yaşamalarının yoluna işaret ederek devam etti: *“Eğer yukarıda bulunanlar aşağıdakilerin isteklerini yapmalarına izin verilerse gemidekiler hep birlikte helâk olur. Fakat onlara engel olurlarsa hem onlar hem de kendileri kurtulur.”* (Buhârî, Şirket, 6.)

Allah Resûlü’nün gemi benzetmesiyle insanlara aktardığı “sorumluluk bilinci”, tüm varlıklardan farklı donanıma sahip olarak yaratılan insana has bir duygudur.

Diğer varlıkların değil de insan’ın mükellef olmasını Allah Teala Kur’an-ı Kerim’de şöyle açıklamaktadır;

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا
وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

“Gerçek şu ki, biz emanetleri göklere, yere ve dağlara sunduk da onlar bunu yüklenmekten kaçındılar ve ondan korkuya kapıldılar; onu insan yükledi. (doğuştan bu niteliklerle donatıldı)Ne varki o da, zalim ve cahil çıktı.” (Ahzab, 72)

İnsan da göklerin, yerin ve heybetli dağların dahi üstlenmekten çekindiği “emanet”i, yani Allah'a kul olma sorumluluğunu ve ahlaki sorumluluğu; akıllı, irade sahibi, düşünen, gören ve işiten bir varlık olarak kabul etmiştir. Esâsen, insan hayatını anlamlı kılan, ona değer katan temel özellik, insanın bir vazîfe ve sorumluluk varlığı oluşudur. Bu sebeple, görevlerini ihmal eden ve sorumsuz bir hayat yaşayan insanlar, gerçek anlamda insanlık değerlerini yitirmiş olurlar.

Genel anlamda İnsana emanet edilen sorumlulukları dört kategoride değerlendirebiliriz:

1-İnsanın Allah’a karşı sorumluluğu

2- İnsanın kendisine karşı sorumluluğu

3- İnsanın diğer insanlara karşı sorumluluğu

4- İnsanın evrene karşı sorumluluğu

Bunları kısaca açıklayacak olursak;

1-İnsanın Allah’a karşı sorumluluğu

İnsanın ilk ve en büyük sorumluluğu Rabbine karşıdır. Bu sorumluluk, kulun kendisini yaratan Rabbinin varlığını ve birliğini kabul ederek O'na ortak koşmadan inanmasıdır. İncancının gereği olan yaşam tarzını benimsemesi, Allah Teâlâ'nın koyduğu sınırları koruması, emir ve yasaklarına riayet etmesi; dahası bütün bunları kuru bir mecburiyet duygusuyla değil samimi bir mesuliyet hissiyle, O'nun rızasını kazanmak için yerine getirmesidir. Rabbini ve O'na olan sorumluluklarını daima hatırında tutması, bu şuurla yaşamasıdır. Bu bilinçle yaşadığı zaman elde edeceği mükâfat ise Allah Resûlü tarafından şu şekilde bildirilmektedir:

Resûlullah bir gün Muâz b. Cebel ile binek üzerinde yolculuk yapmaktaydı. Yol arkadaşına, *“Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?”* diye sordu. Muâz b. Cebel, *“Allah ve Resûlü daha iyi bilir.”* diyerek karşılık verdi. Hz. Peygamber, *“Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, insanların O'na kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır.”* buyurdu. Sonra devam etti ve şöyle dedi: *“Bunu yaptıkları takdirde kulların Allah üzerinde hakkı nedir, bilir misin?”* Muâz (ra) yine *“Allah ve Resûlü daha iyi bilir.”* diyerek karşılık verince Allah Resûlü, *“Allah'ın onlara azap etmemesidir.”* buyurdu. (Buhârî, Tevhîd, 1)

Allah’a kulluk; ibadetler olan namaz, oruç, zekat, hac, kurban, abdest vb. olduğu gibi yüce rabbimizin rızasını kazanmak için yapılan her türlü hal ve davranışlar olabilir. Allah’ın yaratması ve mülkün gerçek sahibinin Allah olması dolayısıyla insanların yaptıkları her davranışta Allah’a dönen bir hak vardır diyebiliriz.

2- İnsanın kendisine karşı sorumluluğu

Allah’a karşı başta olmak üzere tüm sorumlulukları yerine getirebilmesi için öncelikle kişinin kendisinin sağlıklı olması gerekir. Bu manada sağlığımız bir emânettir. Sağlığımıza zarar veren her şeyden korunacağız. Hayatın tadı, ibadetin zevk ve neşesi, vücut sağlığına bağlıdır. Sağlığı yerinde olmayan bir müslüman, Allah'a anne ve babasına, ailesine, vatan ve milletine karşı olan görevlerini gereği gibi yerine getiremez. Bu sebepten ötürü yüce dinimiz, sağlığa büyük önem vermiş, onu tehdit eden her türlü uyuşturucu maddeleri yasaklamıştır. Peygamberimiz, sağlıklı, kuvvetli müminin zayıf müminden daha hayırlı olduğunu bildirmiş ve Şöyle buyurmuştur:

اَغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ: شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ

، وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ ، وَغِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ ، وَفَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ ، وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ

"Ölümünden önce hayatının, hastalığından evvel sağlığının, meşguliyetinden önce boş vakitlerinin, ihtiyarlığından önce gençliğinin, yoksulluğundan önce zenginliğinin kıymetini bil."
Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi Buharı, 13/10

Buradan hareketle İnsan, bedeninin ve ruhunun ihtiyacını karşılayarak kendisine gereken özeni göstermekle yükümlüdür. Sevgili Peygamberimiz, ashâbına da gerekli gördüğü durumlarda bu yükümlülüğü hatırlatmıştır. Nitekim sahâbeden Abdullah b. Amr, Allah'a daha yakın olma arzusuyla her gün oruç tutmaya çalışıyor, gecelerini de namaz kılarak geçiriyordu. Bu hâlden haberdar olduğunda Allah Resûlü ona şunları söyledi: *"Ey Abdullah b. Amr, duydum ki gündüzleri oruç tutup geceleri namaz kılıyormuşsun. Sakın böyle yapma. Çünkü bedeninin senin üzerinde hakkı vardır, gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır ve eşinin de senin üzerinde hakkı vardır."* Müslim, Sıyâm, 193.

Sağlık o kadar önemlidir ki akıl sağlığı yerinde olmayandan sorumluluk kalkar. Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَخْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ

"Üç grup insandan sorumluluk kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, buluşa erinceye kadar çocuktan ve akli başına gelinceye delirenden." (Ebû Dâvûd, Hudûd, 17; Tirmizî, Hudûd, 1)

3- İnsanın diğer insanlara karşı sorumluluğu

Kendine karşı görevlerini yerine getiren insan; anne, baba, eş ve çocukları yanında ailesi, akrabaları komşuları ile tüm insanlara karşı sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır. Kişinin;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun."
Tahrim suresi 6 âyeti gereği, ailesinin hem bugününü hem de geleceğini düşünmesi sorumluluk alanını oluşturur. Kişinin en yakın çevresini oluşturan aile, toplumu meydana getiren en küçük birim ve eğitimin başladığı yer olması bakımından da önemlidir. Sağlıklı ve huzurlu bir toplum ancak böyle bir ortamda yetişen bireylerden ve bu bireylerin oluşturduğu ailelerden meydana gelir. Nitekim Hz. Peygamber, *"Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olanınızdır."* (Tirmizî, Menâkıb, 63) buyurarak hayırlı bir insan olmanın aileye karşı tutumla alâkalı olduğunu ifade etmiştir.

Müslüman anne ve baba çocuklarının dinî terbiyelerine, vatan ve millet sevgisiyle dopdolu olarak yetiştirmelerine, kabiliyetlerine göre uygun bir alanda geleceğe hazırlanmalarına özen göstermeli ve ahlâklı edipli birer insan olarak topluma kazandırmalıdır. Bu görevlerini ihmal eden anne ve babaların sonradan büyük pişmanlık duyacakları kaçınılmazdır. Zaman zaman basına ve televizyon ekranlarına yansıyan, okunması ve izlenmesi bile üzüntü veren olaylar bu görevin ihmali sonucu meydana gelmektedir. Nitekim Peygamberimiz: *"Hiçbir baba çocuğa güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermiş olamaz."* (Tirmizî, Birr, 33) buyurmuştur.

Kişinin sorumluluklarının önemli bir bölümü anne ve babasıyla ilgilidir. Zira kendilerinin her türlü ihtiyacıyla ilgilenerek daima onlara rahat bir hayat sunma gayretinde olan ebeveynler, çocuklarının üzerinde en çok emeği olan insanlardır. Bu nedenledir ki Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de kendisine hiçbir şekilde ortak koşulmamasını emrettikten hemen sonra anne babaya iyilik edilmesini istemiştir. (İsra, 23) Resûl-i Ekrem'e gelerek iyi muamele görmeyi en çok kimin hak ettiğini soran adama Allah Resûlü üç defa, “*Annen.*” cevabını vermiş, “*Sonra baban, sonra da (sırasıyla) sana en yakın olanlardır.*” diyerek insanın öncelikle anne ve babasına karşı sorumlu olduğunu hatırlatmıştır. Anne babadan sonra en önemli sorumluluk akrabalara karşı olanıdır. Yüce Rabbimiz birçok âyette de akrabaya hakkını vermeyi emretmektedir.

وَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا

“Akrabaya, düşküne, yolcuya hakkını ver; elindekileri saçıp savurma.” İsra, 17/26

فَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Yakınlığı olana, Akrabaya, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver. Allah'ın rızasını dileyenler için bu daha hayırlıdır. İşte onlar saadete erenlerdir.” Rum, 30/38

Sağlıklı ve huzurlu bir toplumun teşekkülü ancak sorumluluklarının farkında olup bunları yerine getirme çabasında olan bireylerle mümkündür ki, bu sıfatları taşıyan “örnek bir toplum” oluşturmak Müslümanların yükümlülükleri arasındadır. Nitekim Allah Teâlâ: وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً

وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا
(ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi mutedil bir ümmet kıldık.” (Bakara,143) buyurmuştu.

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَلَوْ أَمَّنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ

“Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız.” (Al-i İmran, 110) âyetiyle de Müslüman ümmete sorumluluklarını bildirmiştir. Örnek toplumun oluşması için her iş, bu işe lâyık olan kimseye verilerek adalete riayet edilmeli ve herkes işini iyi yapmalıdır.

İdeal bir toplumun oluşması insanların birlik, beraberlik ve dayanışmanın hâkim kılındığı sağlam bir mânevî yapı içerisinde bulunmalarına bağlıdır. Bu da ancak beşerî ilişkilerin canlı tutulduğu, mânevî değerlerin önemini koruduğu ve “Müslüman” adına yaraşır şekilde, karşılıklı güven esasına dayanan bir toplum oluşturmakla mümkündür.

Allah Resûlü'nün misafiri ağırlamak, iyi ve güzel söz söylemek, komşuya ikramda bulunmak gibi ahlakla ilgili birtakım fiilleri iman gereği olduğunu bildirmesinin amacı, toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devamını sağlamaktır. Bu doğrultuda affetmek, küskünleri barıştırmak, kimse için kin beslememek, , hediyeleşmek gibi insanlar arasında sevgi ve beraberliği artıracak davranışları teşvik eden Resûlullah, Müslümanların kıskançlık, dargınlık, birbirine sırt çevirme gibi birliği bozacak her türlü davranıştan uzak kalarak kardeş olmalarını istemiştir.

İslâm toplumunu oluşturan üyelerin bir binanın taşları gibi sıkı sıkıya bağlı olması gerektiğini ifade eden Allah Resûlü, Müslümanları şöyle tasvir etmektedir: **“Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermeye, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.”**(Müslim, Birr, 66)

Bu inanca sahip olan Müslüman bir yandan kendi hayatını düzenlerken bir yandan da çevresinde olup bitenleri takip eder. İyi ya da kötü, yaşanan her olaydan toplumun tamamının etkileneceğini bilir. Bu yüzden kendisinin iyiliği kadar toplumun da iyiliğini düşünür, kendi mutluluğu için çalıştığı kadar etrafındakiler için de çalışır. Hz. Peygamber'in gemi benzetmesindeki uyarısını hatırlayarak bencilliğinden sıyrılır ve gördüğü eksiklikleri gidermeye, yanlışları düzeltmeye çalışır. Zira inanan kimse çevresindeki olumsuzluklar karşısında duyarsız kalamaz. İnsanı yaratan, dolayısıyla onun hataya olan meylini en iyi bilen Allah Teâlâ, iyiliği emredip kötülüğe engel olma sorumluluğu üzerinde ısrarla durmuş, (Al-i İmran, 110) geçmiş ümmetlerin bu sorumluluğu yerine getirmediklerinden dolayı helâk olduklarını belirterek Müslümanlara şu tavsiyede bulunmuştur:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten alıkoyan bir topluluk bulunsun.” (Al-i İmran, 110)

Görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyenler hadisi şerifte uyarılmıştır:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يَقُوتُ

Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah şöyle buyurmuştur: **“Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, kişiye günah olarak yeter”** (Ebû Dâvûd, Zekât, 45)

4- İnsanın evrene karşı sorumluluğu

Doğa da bir emanettir. Bitkiler, hayvanlar ve diğer canlılarla ortak yaşam alanı olan tabiatta mevcut dengeyi korumak da insanın yükümlülükleri arasındadır. Allah dünyamızı bir denge içinde yaratmıştır. Nitekim Allâh Teâlâ Kurân-ı Kerim'de böyle buyurmuştur: **“Göğü Allah yükseltti ve mîzanı (dengeyi) O koydu. Sakin dengeyi bozmayın.”** Rahman, 55/ 7-8 Doğal denge bozulduğunda karalarda, sularda ve havamızda çok büyük sorunlar çıkacaktır. Yaşadığımız çevrenin kara, hava, su, bitki ve hayvanlarıyla doğal dengesini iyi koruyamazsak, karşılaşacağımız maddi ve manevi sıkıntıların sorumlusu bizler olacaktır. Nitekim bu husus açık ve net olarak Kurân-ı Kerim'de dikkatlerimize sunulmakta ve insanlar ikaz edilmektedir: **“İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.”** Bu nedenle ormanlarımızı, bitki örtülerimizi iyi korumalı, toprağımızın kalitesinin kimyasal bazı terkiplerle bozulmasına fırsat vermemeli, tatlı su ve denizlerimizi muhafaza etmeli, soluduğumuz havanın kirlenmemesi için yakıtlarımızı kaliteli seçmeli, havayı kirleten araç ve sanayi tesislerinin bakımını iyi yaptırmalıyız.

Bunun için insan, kendisi kadar diğer canlıların, hatta sonraki nesillerin de kullanma hakkı olan tabiatın kaynaklarını ölçülü kullanmak durumundadır. Bu doğrultuda Allah Resûlü akan bir nehirde abdest alırken dahi israf edilmemesini tavsiye etmiştir. (İb-i Mace, Taharet, 48) Medine'yi “Harem bölge” (sit alanı) ilân ederek burada avlanmayı ve ağaç kesmeyi yasaklamış, (Müslim, Hac, 458) ashâbını ağaç dikmeye teşvik etmiştir. (Müslim, Müsakat, 7) Ayrıca çevrenin temiz tutulmasına büyük

önem vermiş, özellikle canlıların yaşam kaynağı olan su kaynaklarının kirletilmemesi gerektiğini vurgulayarak insanın çevresine karşı sorumlulukları üzerinde durmuştur. (Ebu Davud, Taharet, 14)

Yaban hayatının bitmesinin önüne geçmek için gelişi güzel avlanmalara fırsat vermemeliyiz. Hayvanlara iyi davranmayı teşvik eden Resûlullah, **“Bu dilsiz hayvanlar hakkında Allah'tan korkunuz. Onlara (binmeye) elverişli hâllerinde bininiz ve onları (yenmeye) elverişli hâllerinde yiyiniz.”** (Ebu Davud, Cihad, 44) buyurmuş, onların doğasına aykırı şekilde kullanılmasını ve sırf eğlenme maksadıyla hedef yapılmasını da yasaklamıştır. Kendisine, “Yâ Resûlallah, hayvanlara iyilik etmede de bizim için ecir var mı?” şeklinde yöneltilen soruya, **“Her canlıya iyilik için ecir vardır.”**(Buhari, Mezalik,23) diye cevap vererek tüm canlılara karşı merhametli davranma sorumluluğunu hatırlatmıştır.

Sonuç:

Sorumluluk bilincine sahip olan bir mümin, diğer insanlardan farklı olarak, yukarıda bahsedilen tüm görevleri ifa ettiği takdirde vicdanen rahatlamanın yanı sıra, Rabbinin rızasına erişeceğini; aksi hâlde ise huzursuzluğun yanı sıra ihmallerinin dünyevî ve uhrevî neticelerine katlanmak zorunda olduğunu bilir.

Bugün, omuzlarımızdaki yükü, dağlara emanet edilemeyip de bize tevdi edilen o ağır yükü hissetmeye, emanet bilincini yeniden kuşanmaya muhtacız. Göğsümüze emanet edilen imanın, kalbimize emanet edilen ihsanın, aklımıza emanet edilen idrakin gereğini yapmalıyız. Zamana ve insana dair güvensizlik söylemlerine aldanmadan, pes etmeden, cesaretimizi yitirmeden “eman toplumunun oluşumunda payı bulunan emin insanlar” olmak için çaba sarf etmeliyiz. Halife olarak yeryüzünü imar etmekle mükellef olduğumuz bilinciyle, hakikatin ve adaletin gücüne duyduğumuz sarsılmaz güvenle yol almalıyız. İslam’ın tarihsel tecrübesi bizlere güven toplumunun niteliklerine dair açık ipuçları verirken, yüreğimizin sesi ve imanımızın güvencesi bize bugün de İslam toplumlarını güven iklimine taşıyacak imkan ve kararlılığı sunmaya muktedirdir.

Her insan günü geldiğinde yükümlülüklerini hakkıyla yerine getirip getirmediğinden sorgulanacak, bunun karşılığında mükâfat veya cezayla karşılaşacaktır. Çünkü Allah Teâlâ’nın,

أَحْسِبِ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

“İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece ‘İman ettik.’ demeleriyle bırakılacaklarını mı sandılar?” âyetinde bildirdiği üzere Müslüman olmak şehâdet getirmekten ibaret değildir. “Müslüman” adını taşımak, dinin gerektirdiği yükümlülüklerin bilincinde olmak suretiyle dille söyleneni kalbe yerleştirmeyi ve bu doğrultuda yaşamayı gerektirir.

Bu ayette, yukarıda Kurân-ı Kerim ve Sünnette sınırları çizilen ve insanın yüklendiği bu “emanet”e karşı görevini yapmamış olanların emanetlerine hıyanet ettikleri açıkça belirtilmektedir. Halbuki hainlik ve yalan mü'minde bulunmaz. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: **“İki özellik vardır ki bunlar mü'minde huy haline gelmez. Hıyanet ve yalandır.”** (Ahmed b. Hanbel, c. 5, s.252)

Cenab-ı Hak bizlere, yaratılış gâyesine uygun Yalnız Allah’a Kulluk ederek bir hayat geçirmeyi lûtfetsin! Bizleri kendisine hakkıyla kulluk eden kimselerden eylesin! (Âmin)

Hazırlayan: Durali GÜL

Cezaevi Vaizi